

PROTOKOLL

Projekt: Eesti-Läti neljanda elektriühenduse riigi eriplaneering

Teema: Trassialternatiivide tutvustamine

Kuupäev: 25.02.2025, kl 17.30

Asukoht: Orissaare Kultuurimaja

Protokollija: Evelin Kuusik, Hendrik Andres Tork

Osalejad: Registreerimislehel (121 osalejat)

Päevakord:

- Planeeringu eesmärk (miks ja mida)
- Miks on uut elektriühendust vaja?
- Visandamise põhimõtted ja visandatud koridorid
- Kaasamine
- Mis juhtub peale planeeringu kehtestamist?
- Küsimused ja avatud arutelu

Avaliku arutelu ettekandega saab tutvuda projekti kodulehel, <https://riigiplaneering.ee/riigi-eriplaneeringud/eesti-lati-neljas-elektriuhendus/eesti-lati-neljanda-elektriuhenduse>.

Arutelu:

Küsimus: Kui lähete olemasoleva trassi juurde, mis on 110 kv, panete sinna 330, kas olemasolev 110 läheb 330 kV masti külge või jääb sinna kaks liini?

Viktoria Muske-Vidjev Elering AS (edaspidi Elering): Ühe masti peale saab panna kaks liini, nii on tehniliselt võimalik.

Küsimus: Seda varianti ju ei ole joonistatud, te räägite, et mõtlesite, et võiks teha, aga tegelikult ei ole?

Triin Koorits Skepast&Puhkim OÜ (edaspidi SKPK): On ikka. Selles mõttes, et tänasel hetkel olemasolevas trassis me olemegi täpselt vaadanud, et me jääks olemasolevasse trassi ja saakski 330, 110 olla ühes ja samas trassikoridoris. See on üks variant.

Küsimus: Juhul kui nüüd tööks läheb, siis peab ju olemasoleva liini võrgust välja lahutama? Kuidas varustus siis tagatud saab?

Elering: Praegu meie süsteem on nagu ring. Kui tuleb remont või ehitus, siis keegi ei lülita välja korraga tervet liini. Lülitatakse juppide kaupa. Üks jupp on välja lülitatud, teised töötavad, inimesed saavad elektrit. Kui üks jupp on remonditud või ühesõnaga korda tehtud, siis see lülitatakse sisse ja järgmine jupp lülitatakse välja. Ehk siis, kui te elate siin ja see jupp on välja lülitatud, siis te saate saada elektrit teiselt poolt, sellepärast et Saaremaal süsteem on nagu ring.

Küsimus: Kui Põhja-Saaremaa liini peale saame liini ehitatud, kas siis need alumised alternatiivid kaovad ära?

SKPK: Siin on see olukord, et sellesse olemasolevasse koridori me ei saa panna kahte õhuliini, ehk siis kui tuleb olemasolev koridor, siis üks nendest alumistest peab ka käiku minema, sest et Saaremaale peab tulema kaks liini. Aga kui näiteks olemasolev koridor osutub mingi asjaolu tõttu, et ei ole sobiv, siis need järgmised, need rohelised koridorid on kõik sellisena konstrueeritud, et sinna mahuks siis kaks liini ühte

koridori ja siis on variant, et tuleb ainult üks uus koridor. Ehk siis lõpuks valitakse üks nendest joontest välja.

Küsimus: Planeerimise käigus ei kaalutud seda, et sinna ülemisse tuleks elektriliin ja selle alla tuleks ka maaliin, et oleks kaks liini olemas ühes trassis?

Elering: See trassi pikkus on üsna suur ja maakaabli maksumus ja läbilaskevõime ei ole nii head. On mõistlikum, kui üleval see süsteem on õhuliinina tehtud, siis allpool on samasugune süsteem.

Ettepanek: Teie vaade, et see oleks soodsam jne, et muidugi ühel hetkel ta peegeldab kõik tarbijal tagasi. Aga Saaremaa on nagu selline väga oluline maamärk looduse perspektiivist. Me oleme siin tervik ja seisame selle eest, et see saar oleks ilus, kaunis, hooldatud. Turism on meile väga oluline, ka teile on väga oluline, kui te siia külla tulete. Ma usun, et paljud meist on teel Tallinnasse sõitnud mööda Lihulast ja edasi Risti poole, et seal on see üks trass, siis selliseid oleks kaks. See on visuaalselt ikkagi väga suur põnts, ka vaatajale. Te räägite väga palju sellest, et loodus oleks hoitud, ja midagi ei juhtuks, aga see paratamatult tekitab päris suure koorma, lisakahju nii looduskeskkonnale kui siis ka tegelikult moraalselt kogu sellele saare elanikkonnale. Ka kinnisvara sealjuures tegelikult ju kannatab, olgu ta selleks siis nõ teie vaates heas kauguses. Ma ei tea, kas te tahaksite, et teie akna all oleks ilmselt kaks trassi sealt kaugelt näha. Miks ei ole võimalik ikkagi seda laua peale võtta, sest üks küsimus on hinnas, aga kui me vaatame seda loodustasakaalu ja seda keskkonna tasakaalu, kas see ei ole ka väga oluline argument, et parandamise kiirus jah ka, aga ma usun, et siin on ka kohalik elanikkond valmis kompromissideks, kui meile ei looda tööstusmaastiku visuaali, et nõ ühelt poolt ja teiselt poolt vastutulekut oleks ka võib-olla hea lauale võtta?

Elering: See on väga hea ettepanek ja me võime vastata, et see on praegu protokollitud hiljem kui hakkame konkreetsemalt analüüsima, siis saame seda ettepanekut käsitleda.

Küsimus: Miks Muhu saarel ei ole maaliin?

SKPK: Sellepärast, et sellist olukorda, kus me lähme koguaeg õhuliin, maakaabel, õhuliin, maakaabel, siis igasse kohta peab tulema tegelikult alajaam või selline nõ punkt, kus siis energia ümber jaotatakse. See on see põhjus, miks siis ei taheta lühikesi juppe teha maakaablit, et meil ei tekiks seda olukorda, et meil on nagu tohutult palju väikseid alajaamu igal pool kus õhuliin läheb jälle üle maakaabliks. 50 km, mis ühe nõ alajaama vahel võib olla maakaabli siis maksimaalne pikkus, ongi see optimaalne pikkus, mida on praegu arvestatud, et kuidas me saame siis kõige vähem ja säästlikumalt ka seda maad kasutada, sest et iga alajaam võtab ka enda alla maad.

Arvamus: Nüüd sellele joonisele on lisandunud igasuguseid rohelisi jooni. Mis ma teile ütlesin, kui te siin käisite novembris, et maailmakord kipub muutuma selleks ajaks, kui te siia tagasi tulete. Millest te praegu ei räägi, see mis eelmisel nädalal juhtus, et meretuuleparki esialgu ei tule. Kogu selle kaabli mõte oli selle meretuulepargi ühendamine. Eesti-Läti maakaabli või merekaabli ühendamine Eestist Lätti mööda maad on kõige lühem. Te ütlete, et üks merekaabli lõik on 10 korda kallim või maakaabel, see on 50 km kui tuleb Muhust mööda, jõuab Saaremaale. 50 km lõik, kui ta oleks 10 korda odavam, oleks 500 km, me saaks juba Leedu-Poola piirini teha ühe õhuliini. Ja kui me tahame veel teise merekaabli panna Lääne-Saaremaale, me saaks veel teise liini. Ja nüüd sellesama asja üldise maksumuse tõttu, kuna ei olnud arvestusi Kliimaministeriumilt selle meretuulepargi 2...6 miljoni subsideerimise kohta, ka selles suhtes ei ole ühtegi arvestust, mitte ühtegi arvestust, miks see vajalik on üle Saaremaa. Miks meil see lisahendamine Lätiga peab üle Saaremaa tulema, miks siia need kallid merekaablid peavad olema? Me teame, et needsamad argumendid, et õhuliin Lätiga oleks kergesti parandatav, merekaablitega ei ole kergesti parandatav, needsamad argumendid räägivad üksteisele väga palju vastu. Heiki sai äsja meil siin maakonna aastapremia selle tõttu, et tema osales ka meie Väina tammi ühe liini mahavõtmisel ja kaablid asendamisel - tubli

mees. Seda oli peaaegu 5 km. Kui te tahate nagu 100 km õhuline mitu tükki asemele panna, kus see loogika on? Meil ei ole seda asja tervikuna tarvis, hakake lõpuks aru saama.

Kadi-Kaisa Kaljuveer Majandus- ja Kommunikatsiooni Ministeerium (edaspidi MKM): Me ei räägi täna meretuuleparkidest. Seda õhuliini ei ole vaja ainult taastuvenergeetika meretuuleparkide rajamiseks. Teeme selle selgeks, et kui me täna siin oleme, siis jätkuvalt on asjakohane selle planeeringu raames õhuliinide kavandamine. Me täna planeerime seda jätkuvalt. Arvestus on täna tehtud enne planeeringu menetluse algust. Materjalid on avalikult kättesaadavad ja olemas, millest lähtuvalt valiti see konkreetne trass ja vajadus tulla üle Saaremaa ja tekitada ringvõrk, et meil oleks võimalus selles süsteemis toimida. Me ei räägi ainult Eesti varustuskindluse tagamisest vaid tervikust. Me oleme ühtses võrgus Euroopaga. Lisaks sellele, et me teeme ühendust Lätiga, meil on täna planeeritud Estlink 3 ühendus Soomega. Me tugevdame oma võrku tervikuna ja see, et see vajadus on just läbi Saaremaa tulla, et need arvutused ja need materjalid on kõik olemas ja neid on võimalik teile jagada.

SKPK: Jaa, selles mõttes see on jällegi hea ettepanek, et see info ei ole välja tulnud, siis me saamegi vaadata, et seda infot paremini välja tuua, sest tegelikult Eleringi arengukavades kõik see info on olemas, aga võib-olla natuke lihtsalt liiga palju laiali.

Elering: Üks asi on siis arengukava, teine on siis varustuskindluse aruanne ja kolmas on sellesama riigi eriplaneeringu taotlus. Need on need allikad, kust te saate täpsemalt lugeda.

Arvamus: Mõned aastad tagasi tuli minu ellu maailma kõige ilusam talukoht, mis on siis Maasi siit natukene metsa vahel edasi. Minu maa üksuse nurka lõikab see trass, et ma tuln tegelikult täna selle pärast siia, nagu enamus teist, et mitte kuulata, vaid teada saada, et mis nüüd edasi saab selle puutumusega, et siis teeks ka ettepaneku, et küsige mingi küsimus, mis teil on, et me saame täna kasutada seda head kompetentsi ja aega siin nagu päris vastusteks.

Arvamus: Plaan tulevaste elektriliinidega, seal on kirjutatud sõnad, et „peamine on riigi otsustada“. Ülejäänud on niimoodi, et räägite kaasa ja siis võtame arvesse. Aga kui me täna siin ei fikseeri seda, et kes midagi ütles, kas on umbes niimoodi, et kui me siit ära lähme, et kas kirjalikult esitame? Saaremaal räägime, et on 15 alternatiivi ja valime ühe. Miks on vaja rikkuda põhjapoolset ja lõunapoolset 110 kV liini möödaviikudega, mis maksavad ei tea kui palju? Kui on neli alajaama, mis on seotud nende trassidega, siis oleks kõige otstarbekam kasutada neid keskmisi rohelisi. 110 on täna rekitud. Kui täna on juba olemas kolm ühendust Lätiga ja Saaremaal on risti-rästi trassid täis joonistatud ja nüüd lähme mandrile. Mandril on ainult üks liin trassikoridoril. Ja kui jõuame Poola piirini, siis seal on üks vaid üks pisike koridor.

SKPK: Rohelised tähistavadki kahte elektriliini ühes koridoris ja kuni Lihulani läheb kaks liini kõrvuti, sest et Lihulast nad juba hargnevad edasi üle Eesti igale poole.

Küsimus: Kas Saaremaal valitakse üks või jäävad kõik kehtima?

SKPK: Valitakse üks ja ka alajaamadest valitakse üks ida poole ja teine lääne poole. Mitut alajaama siia ei jää. Ja nendest trassikoridoridest siis samamoodi valitakse üks. Kui jääb olemasolev 110 ja 35 õhuliin valikusse, siis lihtsalt on see, et sinna ühte olemasolevasse kaks tükki ei mahu ja siis peab tulema üks kuskilt lõuna poolt ka veel.

Küsimus: Aga miks põhja jäävatele olemasolevatele liinidele on vaja laiendusi teha, kui keskmised liinid katavad kõik ära?

SKPK: Sellepärast, et nüüd kõik erinevad alternatiivid nõ erinevates kriteeriumites läbi kaaluda, meil on kolm suurt valdkonda. Meil on majandusvaldkond, me arvutame välja, kui palju need trassikoridorid maksavad ja kui palju maaomanike jääb sinna trassikoridoride alla, et kui palju nõ majanduslikus mõttes see mõjutus saab olema. Siis on meil sotsiaalne pool, kus me siis vaatamegi neid ettepanekuid, mis meile on tulnud, lisaks kui kaugele, kui palju asustusest erinevaid inimesi jääb ja siis on looduskeskkonna pool.

Küsimus: Kellele me ettepanekuid esitame?

SKPK: Meile.

Küsimus: Praegu hetkel oleme siin keskel, nii et kuskil kaks aastat. Kui palju teid siin kambas on, kes sellega tegelevad pluss mereuuringud? Palju see maksma läheb? Pärast tuleb välja, et seda ei lähegi vaja?

MKM: Planeeringu koostamine kahe aasta jooksul tähendas ka tegelikult planeeringu hankimisel topelt meeskonna hankimist.

SKPK: 30 eksperti kokku.

MKM: Lisaks planeeringute tiimi meeskond ministeeriumist, lisaks erinevad ministeeriumid ja ametiasutused... pakun, et ka 20 inimese ringis.

SKPK: Ja kui teid huvitavad konkreetset eksperdid, siis lähteseisukohtades on eraldi peatükk, kus on iga valdkonna ekspert ka kirjas, kes meil meeskonnas on.

Arvamus: Meie käest peab ka küsima.

SKPK: Jaa ja tegelikult sotsiaalsete mõjude hindamise juures, see lähteülesanne on kodulehel ka kättesaadav, on ette nähtud kohaliku arvamus küsimus. See küsitlus tuleb siis pärast seda, kui me oleme nende trassikoridoridega jõudnud nii kaugemale, et me oleme kõik ettepanekud kätte saanud. Me oleme need läbi kaalunud, vaadanud, kas kuskilt on võimalik ka veel nihutada midagi. Ja siis me teeme kõik need uuringud. Te ütlesite, et me pole küsinud kohalikku arvamust, me kindlasti teeme seda.

MKM: Me sellepärast siin täna olemegi, et teada saada.

Küsimus: Minge rannarahvaselts.ee. Maksumus on kuskil 1.5-2 miljardit. See tuleb suurtele subsiidiumitele...

MKM: Me täna tulime rääkima teile Eesti-Läti neljandast elektriühendusest, mis võib luua mis tahes energiaettevõttele, tööstusele võimalusi elektrivõrguga ühenduda ja me ei tee mingit erisust, me ei eelista mitte ühtegi, me otsime parimat liini asukohta.

Elering: Eleringi eelarves on see 200 miljonit eurot. Tuuleparkide summad ei ole seotud selle projektiga. Elering on põhivõrgu operaator ja ei ehita ega arenda tuuleparke.

Küsimus: Kas teil on neid arvutusi näidata meile, see 200 miljonit?

MKM: Tuuleparkide arvutused on eraldi, sellest me teile ei oska rääkida, selle osas peate te rääkima nende tuulepargi arendajatega, aga elektrivõrguga seonduvad maksumused, need arvutused on tehtud, neid on informatsiooni jagatud, kui te jätate meile oma kontaktandmed, meil on võimalik teile see informatsioon edastada.

Küsimus: Ma olen ka sündinud või kasvanud siin Orissaares, aga nii palju, kui ma praegu olen kuulnud, siis on enamus inimestel ikkagi päris arusaamatu, mille pärast seda kõike vaja on, kuigi te siin käite ja lahti seletate. Huvitav oleks teada, palju reaalselt inimesi siin on, kes nagu asjast aru saavad? Eleringil on ise pühendanud ennast ka näiteks ühe teise trassi rajamisele, mis on teie koduleheküljel, ehk siis rohevesiniku rajamisele. Te olete pühendanud selle, et Skandinaavia, Balti ja kuni Saksamaani välja, kas te teate sellest midagi?

Elering: Kindlasti teame, aga ma ei hakka praegu seda kommenteerima.

Arvamus: See tootmine, see energiavarustus ja see, mis tuleb. See on üle, mitu korda rohkem, kui on Eesti enda tarbimine. Lihtsalt räägin tuuleparkidest, selles mõttes, et see on tarbimine, ta ei ole rohkem seotud. Aga nüüd selle rohevesiniku tootmiseks on vaja sedasama rohelist elektrit põhimõtteliselt. Ja need liinid ei ole ühendatud tavalise tarbimisliinidega, ehk siis kui te tahate toota roheelektrit või rohevesinikust, siis te peate kasutama roheelektrit. Ehk põhimõtteliselt on niimoodi, et need liinid, te ütlete, et ei ole seotud, aga on vaja saada eraldi liinid, mis konkreetset toodaksid vesinikku, läbi roheline energia. Te tegelikult tahate toota

roheenergiat selleks, et hakata vesinikku tootma. Jah, see on olemas täiesti, teie enda lehel kirjas seal, et Põhja-Euroopas hakatakse tootma ja suunatakse see vesinik Kesk-Euroopasse. Selleks on vaja ükskõik kui palju te suudate seda toota, see kõik läheb nagu lõpuks vesiniku tootmisega minema. See on see üks variant, mida ma lihtsalt teile ütlen, inimestele, et see on ka variant, mille pärast neid liine vaja on.

Elering: Meie kodulehel on väga palju infot ja see ei tähenda kindlasti seda, et kõik info, mis meie kodulehel olemas, on seotud selle projektiga. Kindlasti mitte. Meil on erinevad projektid, erinevad projektijuhid ja kui te tahate vesinikust rääkida, palun võtke ühendust selle projektijuhiga, kes juhib seda projekti. Tema oskab kommenteerida. Praegu see info ei ole meie projektiga seotud.

Küsimus: Elektrit on vaja, aga minule jääb arusaamatuks, miks pannakse kaks 330 kV liini? Teine asi, liine tuleb hoida korras, rekonstrueerida ja minu meelest tuleb kasutada olemasolevaid liinikoridore. Mul läheb maa pealt läbi Orissaare-Sikassaare 110. Seal peal laamendab Elering või tema allettevõtja, kes siis liinialuseid korrastab, täiesti omavoliliselt. Nii et võetakse maha... looduskaitsest, metsa võetakse ka maha. Probleeme on palju. Tehke selgeks, miks on vaja nii võimast liini? Rääkige ausalt, mis on selle asja taga. Teil on võib-olla keelatud neist asjadest meile rääkida?

Elering: 330 ja siis põhivõrk on nagu selgroog ehk siis see on nagu üks suur oluline magistraalliin, millest tulevad teised liinid. Teie kodus kindlasti ei tarbi seda elektrit, mis tuleb kõrgepingeliinist. See on nagu trepp, meil on siis kõrgepinge, nagu keskpinge ja madalpinge ja siis lõpuks teie pistikupesa, kus te tarbite elektrit. Nii, miks siis kaks õhuliini? Vastus on üllatav, kui teil on üks liin ja see liin on katki, siis teil ei ole elektrit. Kui teil on kaks liini ja üks liin on katki, siis on olemas teine liin ja siis te saate tarbida elektrit edasi. Ja kui kuskil ühes kohas elektrit ei ole, siis saate elektrit teiselt poolt, see on nagu ring. See on see põhjus, miks me peame tegema natukene rohkem ühendusi kui üks liin. See on ju teie kindlus ja teie elu mugavus.

Küsimus: Te räägite, et kaks liini. Aga kas need vanad, olemasolevad liinid likvideeritakse ära?

Elering: Kui valitud teine alternatiiv, mis ei ole olemasolevatega seotud, siis vanad liinid me kindlasti likvideerime. Kui me neid ei kasuta, võtame maha.

Küsimus: Maakaabli kohta, kas olete analüüsinud õhuliini-maakaabli töökindlust?

Elering: Õhuliin on töökindlam. Ma ütleks niimoodi, et kõik see lahendatakse planeeringu käigus, aga õhuliin on meie prioriteet ja eelistatud variant.

Küsimus: Õhuliin on töökindlam? Mis argumentidega?

Elering: See on väga kiiresti kättesaadav, väga lihtne remontida. Kui me räägime maakaablist, siis see asub maa sees, kus asub nt põhjavesi... ja kui me räägime õhuliinist, siis selliseid mõjutajaid meil ei ole.

MKM: Vigastusi võib ikka tekkida, aga lihtsalt selle likvideerimine on tunduvalt kiirem.

Arvamus: Ma näen vastuolu siin proua Viktoria jutus, et kahte paralleelselt liini minu inseneri teadmise järgi küll ei ole vaja selleks, et ringtoidet avada. Meil tekib ju suurepärase ringtoide üle Läti, üle Kuramaa, mööda Sindi, Pärnu trassi tagasi. Toidame ennast suurest ringist, kui on üks lõik väljas, võib ju ka suurepäraselt toita näiteks läänepoolset Saaremaa otsa üle Kuramaa. Et kaks paralleelset liini, ausalt öelda, Saaremaa tingimustes, kus on väiksed põllud, väiksed metsatükid, 240 meetrit liinitrassi... see on košmaar, mida te meile planeerite siia.

Elering: Nii, A) siis kaks paralleelset liini, see on üks variant ja teine variant on siis üks olemasolev liin ja teine uus liin ja siis siit tekitab see ring, millest ma olen rääkinud. B) see ring võib tekitada mitte ainult Saaremaal, vaid ka kui me vaatame siis Eesti, Läti elektrisüsteemid nõuavad, sellepärast et kui meil olemas Saaremaa 330 võrk ja edasi läheb Läti kaabel ja siis see üks liin on katki, siis elekter võib tulla mitte

ainult mandrilt, vaid ka Läti poolt ja siis siit tekitab ka nagu ring, mitte ainult nagu Saaremaa sees, vaid ka terve süsteemi sees.

Küsimus: 330 ringtoidet Saaremaa sees minu hinnangul küll vajalik.

Elering: Nojah, meil on natuke teine arvamus.

Küsimus: Kui sügavale maakaabel läheb?

Elering: Sõltub natuke lahendusest, aga ca 1-1,5 m. Natuke sõltub, kus kohas see asub, vaja konkreetselt vaadata.

Küsimus: Võib-olla natuke üllatav on see, et nii palju tehnilisi küsimusi maakad oskavad küsida. Aga palun mõistke meid ka. Need inimesed, kes siia saalis täna on kokku tulnud, ongi need inimesed tegelikult, kes maal elu Eestis elus hoiavad. Ma arvan, et kõik on nõus, et inimestega maal räägitakse liiga vähe. Ja antud projekti puhul ka tegelikult, mis nagu haiseb, ongi üle sõitmise meetod. Ja see, miks üritatakse nagu maha müüa... 1:0 kõrvuti kirjutatud argumendiga, et õhuliin on välistatud, sest kaabel on 10 korda kallim. Me ei osta seda ära, ausalt. Te ütlete, et arvutus on tehtud, neid on võimalik küsida. Minu ettepanek teile on, et võtame selle kolm minutit, otsime selle arvutuse üles ja võrdleme neid kahte asja. Maaliin on palju väiksema looduskahjudega, sotsiaalkahjudega versus täiesti uus liin. Palun, võtame need arvutused välja. Sooviksin tähelepanu juhtida, et umbes 100 aastat tagasi, kui hakati linnasid elektrifitseerima, hakati kõiki liine rajama õhuliinidena, absoluutselt, sest üllatus-üllatus, argument, kallid on maa alla panna. Umbes 100 aastat hiljem kõige suuremad Eleringi investeeringud olid seotud maaliinidega. Otsustati, et liinid on ikka tarvis maa alla panna. See ei nõua vastust, see oli võib-olla lihtsalt meile kõigile natukene mõtisklemiseks, kuidas ajalugu teeb oma ringe. Aga palun vastake sellele küsimusele numbriliselt, näidake seda eelarvet, et maaliini rajamine on 10 korda kallim kui uue õhuliini rajamine.

Elering: Me praegu ei tee neid arvutusi lahti, see on Eleringi siseinfo. Kui see info on oluline teie jaoks, siis planeeringu käigus saame avalikustada mingi osa, mis teid huvitab ja mida on võimalik avalikustada.

MKM: Me oleme planeeringumenetluses poole peal. See tähendab, et me ei ole valinud veel parimat alternatiivi ja sellest lähtuvalt ei olegi olemas konkreetset arvutust just Eesti-Läti neljanda elektriliini maksumuse osas. Me alles kujundame seda, kui pikk ta tuleb, milliste läbilõigetega, millise konstruktsiooniga. Seda arvutust ei saagi täna olemas olla, palju nagu võrdluses maakaabel ja õhuliin maksab, sest et planeerimismenetlus on alles pooleli. See maksumus, millest me varasemalt oleme rääkinud, on keskmine võrdlus selles osas, mis on tänane praktika 330 liinide osas, et kui me räägime, siis me peame nagu eristama ka seda, et kas me ehitame 110 liini õhuliinina või maakaablina, 330 liini õhuliini või maakaablina. Siis me räägime hoopis nagu teistest summadest, sest läbilaskevõimed on erinevad ja see konstruktsioon on ka erinev, et selles suhtes me ei saa võrrelda nagu võrreldamatuid maksumusi.

Elering: Praegu me saame vastata teile selle põhjal, et meil on olemas ettevõtte kogemus, sellepärast et Elering ehitab õhuliine, mitte üks, mitte kaks aastat, vaid mitu-mitu aastat ja siis meie eksperdid juba teavad, et õhuliin on soodsam ja mingil määral ka kindlasti kindlam.

SKPK: Toodi välja, et ei räägita inimestega piisavalt. Selles projektis tegelikult see tänane etapp, me üritasime teha nii palju kui võimalik. Me võtsime kõikide maaomanike andmed välja, me saatsime kõigile isiklikud kirjad just sellepärast, et te saaksite selle info kätte, et see jõuaks teieni ja et te saaksite kaasa rääkida. Ja täna ongi see hetk, kus me ootame teie ettepanekuid ja kõik need samad ettepanekud, et te soovite hindu kätte saada, te soovite rohkem argumente, miks õhuliin ainult, see on meile väga hea info, sest siis me saame seda ka kõike teile tuua. Me ei oska ette ennustada kõiki neid küsimusi kui me siia avalikule arutelule tuleme.

Küsimus: Mina ei ole seda kirja teilt saanud, aga elektriarve tuleb küll.

MKM: Kõik isikud, ühe võimalikest trassi alternatiivi all, pluss 500 meetrit sinna juurde, said isikliku kirja eesti.ee lahenduse kaudu. Seega, kui teie maa on täna liini all, siis palun, see kiri peab olema teieni jõudnud eesti.ee vahendusel. Te võib-olla ei ole oma kirja sealt edasi suunanud, aga Eestile ainuke viis ja võimalus riigis oma kodanikega suhelda on läbi eesti.ee portaali. Me suhtleme teiega, me tahame teieni jõuda, aga te peate meile ka natuke vastu tulema ja selle kirja siis sealt eesti.ee-st avama või endale siis oma sobivale meiliaadressile suunama.

Küsimus: Kui see maakaabel on nüüd nendest alternatiividest maas, siis kuidas see jõuab analüüsideni, see maakaabli variant, kui te ei ole veel teinud analüüse, ei ole hinnanud, ei ole nagu absoluutselt aru saanud, kuidas see variant üldse jõuab sinna?

Elering: Täna räägime teiega ja kui sellised ettepanekud tulevad, siis.

MKM: Planeerimismenetluse protsessi käigus võib iga inimene esitada mistahes ettepaneku ja kui me näeme, et meil on vaja teile ära põhjendada see, et miks õhuliin on turvalisem, töökindlam, odavam, mistahes argumendid teil on mureks või küsimuseks, siis me võtame sellesse protsessi selle kaasa ja teeme selle võrdluse need arvutused asjakohaselt juhul ära.

Ettepanek: Palun lisage see maakaabel alternatiivina.

Küsimus: No mul on täitsa konkreetne küsimus, mind ei huvita need hinnad ja need kaablid ja kõik... Ühesõnaga, meie maast tuleb praegu 110 kV üks liin läbi. Ja siis on veel plaanitud kaks liini. Ja meil on kuusenoorendik seal, millega oleme 10 aastat vaeva näinud. Kas tõesti ei saa kõrvalt läbi viia?

SKPK: Olemasolevasse koridori kahte liini ei tule. Sinna kindlasti kahte liini ei tule, sest sinna lihtsalt ei mahu.

Arvamus: Võib-olla eesti.ee või, et valida digikeskkond maainimestega suhtlemiseks, arvestades võib-olla ka inimeste vanust keskmiselt, ei ole äkki kõige õigem kanal, et leida veel alternatiivseid kanaleid, et...

MKM: Avalik meedia on, ajalehtede kaudu teavitame sellest, et me kasutame neid ressursse, mis meil on.

Arvamus: Lihtsalt me endiselt tunneme, et ise kogukonnas ringi käies, kui see info avalikuks tuli, siis väga paljude jaoks oli see endiselt üllatus, kes jäävad sinna lähedusse, mitte siis, kelle maa pealt see otseselt läbib, et ütleme, et endiselt on vähe veel seda suhtlust, et äkki me proovime siin leida veel mingeid võimalusi?

SKPK: Küsin kohe vastu, et mis see kanal on, et jõuda teieni?

Arvamus: Ütlengi, et tundub, et liiga vähe oli... näiteks, kas te ajalehe kuulutust kasutasite?

MKM: Jaa.

Arvamus: Äkki peab mitu korda siis. Mitu korda oli, kas üks või kaks või...?

MKM: Mitu korda peaks olema sellepärast, et igas protsessi nagu etapis võtame kõik need kanalid ette ja teavitame ja paratamatult ongi nii, et kõik ei lugenud sel korral lehte. Me ei saa lõpmatuseni ka teavitama jääda, sellepärast et see hetk läheb mööda, kus me ära juba käime, et meil ei ole ju seda teavitust mõtet teha. Siis tuleb see järgmine etapp, aga kui keegi saab ka teada protsessi käigus, siis planeerimismenetlus on avalik. Teil on mis tahes hetkel selle planeeringu koostamise käigus võimalik meile oma ettepanekuid, arvamusid, küsimusi esitada ja meie olemegi siin selleks, et teiega suhelda ja teile need vastused anda. Kui te saate hiljem teada või jääte ilma sellest avalikust arutelust, siis see ei takista teil meiega suhtlemist.

Küsimus: Teine asi oli see, et ülemisse mahub ainult üks, et teine tuleb siis alt vastu? Miks ma seda küsin, on lihtsalt see, et kuna ikkagi tundub, et teie jaoks on väga oluline nende roheliste liinide peale liikuda ja meil on siin ka väga palju Orissaarest natukene allapoole jäävaid inimesi,

et kas me võiksime selle koha ka natuke paremini läbi arutada, mis jääb sinna Veere ümbrusesse?

MKM: Muidugi. Ja ma lihtsalt ütlen, et see on vale eeldus, et me tahame täna rohelistesse suunata. Me ei tea seda vastust veel. Kõik need alternatiivid lähevad võrdlusesse võrdsetel alustel ja nendest valitakse välja parim alles aasta lõpuks. Me ei ole täna seal, et öelda, et me tahame suunata neid rohelistesse või olemasolevasse koridori vaid otsime täna seda infot, millest lähtuvalt minna edasi neid võrdlema.

Arvamus: See 110 liini tuleb nii sirgelt, ei tee mingeid jõnkse.

SKPK: Jaa, 110 tuleb, aga kui seda 110-st koridori nüüd vaadata, siis siin on neid kollaseid täpikesi väga palju ja siia kahte liini selliselt, et elamutele peale ei läheks, ei ole võimalik leida, sellepärast seda 110 koridori selle kahe liini jaoks ei olegi saanud kasutada ja sellepärast ei otsita.

Küsimus: Et kaks liini ikka tuleb?

SKPK: Hetkel on selline eesmärk võetud, et kaks 330 liini.

Küsimus: Meie elamumaa suurus on 1646 m² ja teie liinikoridor võtab ära 906 m², mis tähendab seda, et meil jääb sinna alla saun, suitsuahi ja biomahuti, mis tähendaks meie jaoks seda, et me ei saa omale majja vett, me ei saa omale sauna üles ehitada ja see tähendaks põhimõtteliselt meie jaoks maja maha müümist.

SKPK: Kas olete teinud kirjaliku ettepaneku, siis me saame vaadata siin selles piirkonnas, kas on üldse varianti, sellepärast et kui vaadata neid erinevaid elamuid siin ümberringi, siis meil ongi need valikud, et kas me loobume üldse sellest kohast, sest et peabki vaatama kas siit näiteks lõuna poole annab tulla, et põhimõtteliselt saaks elamutest oluliselt kaugemale. Aga täpselt selliseid ettepanekuid me ootamegi, sest tegelikult sellised olukorrad ei taha planeerida, see ei ole üldse hea olukord.

SKPK: Mägi-Kurdla kohta oli küsimus. Mägi-Kurdla alajaama asukoht on vaadatud sellisesse kohta, kus on riigimaa, et ei peaks minema siis nõ eramaale, saaks kasutada riigimaad ja et see maakaabli ja merekaabli pikkus annaks välja 50 km ja siit siis oleks võimalik tulla niiviisi maismaale, et võimalikult vähe looduskaitseobjekte häiriks ja sellepärast on see asukoht täna siin. Me oleme ka Mägi-Kurdla juures neid ettepanekuid, et siis nendes kohtades peamegi vaatama üle, et kas siit annab natuke nihutada kuskile poole seda maale tuleku kohta.

Küsimus: Kas see õhuliin või kaabel ühildub mõne alajaamaga Saaremaal? Missuguse Saaremaa alajaamaga see ühildub?

SKPK: Ühtegi Saaremaa alajaama 330 kV täna ei ole, aga nendes kohtades, kuhu siis tulevad uued alajaamad, nendes kohtades on võimalik teha ka neid ühendusi olemasolevatega.

Küsimus: Kas ta läheb siis 110-le?

SKPK: Jaa, siis ta peab madalamaks minema.

Küsimus: Kas need on siia sisse planeeritud ka? Ja miks kaks liini kõrvuti?

SKPK: Kaks liini kõrvuti, miks me planeerime, on see, et see võtab lihtsalt võimalikult vähe maad... hõivab ära, sest et kui me teeme kaks suurt koridori, siis on 80 meetrit ja 80 meetrit. Kui nad on ühes koridoris, siis kokku need kaitsevööndid kattuvad ja siis on 120 meetrit see nõ kitsendus, kui nad on kaks tükki ühes koridoris, siis kokkuvõttes maad hõivatakse vähem.

Küsimus: Kas ühest 330-st ei piisa?

Elering: Läbilaskevõime on liiga väike, selleks on kaks...

Küsimus: Ma ei mõista ikkagi, miks on kaks ja need on kõrvuti, siin peab olema midagi valmis...

Küsimus: Missugune liin läheb Lihula ristini?

SKPK: Paidest Lihulani läheb üks. Lihulast alates hakkabki kaks õhuliini.

Arvamus: Ma ei taha seda taristut siia, kuna seda jõhker vaadata. Jahume ja jahume, aga ikka ei saa aru, et miks on seda vaja?

Eling: See on olemuslik küsimus. Miks me tarbime...

Arvamus: Teie näited, mis te tööte elektritarbimise kohta, need ei käi enam inimeste kohta, kes siin ruumis on. Te räägite siin tarkadest majadest ja mingitest hoopis muudest asjadest. Me oleme siin teises keskkonnas kui keskmine Tallinna tarbimisharjumustega inimene ja me oleme ka valmis teistmoodi toimetama. See ei ole päris nii ühene, et me oleme õndsas tarbimisühiskonnas ja tarbi me aina rohkem ja rohkem, et me peaksime rohkem tarbima, peaksime ka keskkonda silmas pidades rääkima tarbimisharjumustest üldisemalt, et see ei ole küll selle vestluse teema, aga see on oluline.

Arvamus: Mulle elekter väga meeldib, mulle meeldib väga palju elektrit korraga. Nii, ma olen üks, keda puudutab see liin väga konkreetselt. Ma ei ole kohe selle vastu, ma olen väga idealistlik inimene ja mulle meeldib raha. Ja see nõ hüve, mida maaomanik saab, see on kõõmes. Ma tahan, et see liin tuleks läbi minu maale, aga ma tahan palju rohkem raha saada. Ma tahaks seda, et Eling, kes kasutab seda ressursi, mis minul on ja siin kõigil naabritel on, see on see maa mida ta hakkab kasutama, et ta selle eest maksaks õiglast tasu.

Eling: Seda tasu kalkuleeritakse umbes niimoodi...

Ettepanek: Ei, see ei kalkuleerita lihtsalt selle järgi, mis see maa praegu nõ maakasutuse järgi on. Läbi selle maa liigub väga suur ressurss, eks ole, kõik küsivad, milleks te seda elektrit kasutate. Ütleme, et see mind ei huvita, aga ma tean, et siit liigub väga suur hulk raha kogu aeg läbi. Ma tahaks lihtsalt sekundist saada ühe sendi.

Eling: See summa kalkuleeritakse niimoodi, et me vaatame, palju maad kasutatakse ja palju see maa maksab ehk siis turuhind, siis me korrutame ja saame teile seda summat öelda.

Küsimus: Teie oleksite palju paremas situatsioonis, kui te tuleksite meiega läbi rääkima konkreetsete numbritega ka sellisel juhul, et kui see liin tuleb, siis kui palju seda kompensatsiooni makstakse. Ja see kompensatsioon, ma tegelen rahaga iga päev, nagu paljud inimesed, et tegelikult me oleme võimelised arvutama ja praegu te natukene tahate tulla suurest positsioonist nõ ja lajatada, et võtke või jätke.

Eling: Eling on riigiettevõtte ja siis riigiettevõtte meiega jaoks on igaüks kodanik on väga oluline. Igaüks kodanik on sama oluline nagu teine kodanik ehk see tähendab, et me ei saa maksta ühele kodanikule rohkem kui teisele kodanikule.

Arvamus: Saab küll, sest seda makstakse koguaeg nii. Tallinna inimene kasutab seda, aga see tuleb läbi minu maa. Mina tahan raha saada.

Eling: Jaa, te saate raha.

Küsimus: Ma saan vähe praegu. Ma tahan rohkem saada. Hakkame rääkima rahast. Kui te tulete lõpuks rääkima rahast, mõistlikult, siis me hakkame alles rääkima.

MKM: Mis on see õiglane summa?

SKPK: Me ei ole tegelikult nii kaugele jõudnud.

Arvamus: Ei ole? Selleks, et te tulete siia, te tahate kusagilt selle trassi vedada? Te tahate kaks suurt trassi nagu korraga panna kokku? Järelikult te peate kohe mõtlema selle peale, kui te tahate näiteks minu maja juurest tulla, tulge, aga te peate kauplema. Vähemalt minuga küll. Kõvasti, muidu me ei saa kokkuleppele.

SKPK: Kui me võtame planeerimisprotsessi, siis see on teadlikult tegelikult üles ehitatud samm-sammult, et minna järjest täpsemaks. Kõigepealt paneme paika lähteülesande, kuidas üldse seda trassikoridori

hakata visandama. Seda me tutvustasime eelmise aasta sügisel ja neid põhimõtteid. Siis järgmine samm on see, kus me täna oleme, et meil on need esimesed trassid olemas ja me ootame tagasisidet, kas see on nagu mõistlik kohalikele kogukonnale või on kuskil mingisuguseid kohti, kus te näete, et ei, pigem mitte. Ja ka see vastus, et te ütlete, et ei, mitte mingil juhul, on ka tagasiside. See on täiesti normaalne tagasiside ja seda võib...

Arvamus: Kui te ei anna piisavalt informatsiooni, siis te ei saa adekvaatset vastust.

SKPK: Jaa, aga vaadake, kui meil ei ole täna realistlikke kohti kohalike kogukondadega kokku lepitud, siis meil ei ole ka mõtet rahast rääkida, sest et meil ei ole mingit abstraktset asja, millest üldse rääkida.

Arvamus: Alustame sellest, et tänased taluvustasud on *nonsense*. Sellepärast te tegelikult oletegi suhteliselt nõrke seisus praegu siin, muud midagi. Kõiki inimesi häiriks mõte, et sul on 120 m koridor, siis väga konkreetselt just nimelt ka selle looduse pärast on vaja mõelda, kas ühel hetkel ikkagi on korra küll natuke kallim, aga maakaabel võibolla siiski odavam. Ka sellesama kuusenoorendiku pärast. Et need küsimused on teil tegelikult siin eelnevalt läbi töötamata. Mina tegin väga konkreetselt seda kodutööd, kõik trassid vaatasin ära. Külakoosolek on tore, ühtepidi inimesed saavad end välja elada, aga mina pean ütleva teile, et mina olen põhimõtteliselt progressiooni poolt, elektrit ma tarbin väga hea meelega, aga te pakute mulle vähe. Tulge palun korrektse pakkumisega, te tulge kõigile korrektse pakkumisega, kõik on palju rõõmsam.

Eling: Teile pakutakse varustuskindlust, turvalisust...

Arvamus: Ma olen iseseisvalt panustanud ka.

Küsimus: Kas oleks palju paluda korra võib-olla tabelit võtta? Lugema vaevalt, et hakkab, aga lasta silmade eest korra läbi, et need lahtrid, mille järgi neid alternatiive arvutama hakatakse ja võrdlema hakatakse, on tõesti palju. Kuidas toimub selle tabeli täitmine päriselus? Kes on need inimesed, ametnikud, spetsialistid, eks ole, kes seda tabelit nagu täitma hakkavad, ehk siis nagu erinevatele trassilõikudele miinuseid ja plusse koguma hakkavad, nagu Eurovisioonil? Ja siis pärast see presenteeritakse niimoodi, et vot see trass sai 120 punkti, see trass sai 118 punkti ja valime 120 punkti trassi. Kas on kaalutud või kaalumisel soovitatavalt kohalike esindajate kaasamine sellesse hindamise protsessi?

SKPK: Esimene leht, mis võrdluskriteeriumite maatriksis meil on, ongi sotsiaalsed kriteeriumid, ongi seesama sotsiaalne nõrke kohalike elanike arvamus. See tabel on üles ehitatud selliselt, et on eraldi kriteeriumid välja toodud, on kirjeldatud, mida siis eelistatakse selle kriteeriumi all, et mis on see sisu, mida eksperdid sisustama hakkavad ja siin taga on kirjeldus, kust see sisend tuleb. Ja see sisend tuleb sotsiaalkultuurilisest uuringust, mille üks osa, mida ma enne ka ütlesin, on siis küsitluse läbiviimine. Küsitluse läbiviimiseks me võtame samamoodi need trassid, me võtame maaomanike andmed välja ja saadamegi maaomanikele küsitluse, kes tahab, see vastab, see on vabatahtlik, me ei saa kedagi sundida, aga te saategi vastata, et mis on see nõrke teie enda arvamus nendele erinevatele trassikoridoridele. Ja seal on veel komponente. Iga kriteeriumi kohta on öeldud, et kust see täpselt tuleb, kes seda hindab ja kas siin on mingisugune majanduslik uuring, kas siin on mingisugune linnustiku uuring näiteks taga või mis siin taga on.

Ettepanek: Kas te planeerite kohalike, näiteks külaesindajate, kohalike teiste esindajate kaasamist konkreetsesse sellesse plusside-miinuste kogumise etappi niimoodi, et nad realselt osalevad selles töös? Miks ma seda pakun, on tegelikult see, et natukene lisada sellist nagu kaasamise päriselt head maitset ja päriselt käega tuntavat seda kohalikku kontrolli, et mitte, et aasta pärast näidatakse nagu tabeli lõpptulemust ja põmm siin ei ole enam midagi arutada.

SKPK: Aga ma arvan, et see on täiesti hea ettepanek. Te peaksite siis need külavanemad või nõrke esindajad meile teavitama, et kes on siis need isikud.

Küsimus: Äkki saaks kitsendustest rääkida, mis näiteks siin 330 alla jäävad. Ma saan aru, et üldiselt kaev ja suitsuahi ja mingid värgid... Aga kas on mingi praktika, ma just praegu mõtlen nagu oma tuleviku peale, et kas sinna liinide alla näiteks võib panna oma kodu jaoks näiteks päiksepaneelid või midagi veel, või millised need igasugused nagu puutumused siis on? Saan aru, et mingit hoonet ei tohi teha. Mida liini alla teha saab?

Elering: Aga siis ma vastan niimoodi, et liini alt kindlasti ei saa maja ehitada või siis ehitised või siis mingisugused kõrged eluhooned või muud hooned, sellepärast et...

Küsimus: Kui kõrge?

MKM: 4 m.

Elering: Põhjus on väga lihtne, et kui see on liiga lähedal õhuliinile, siis seal võib olla läbilööki. Ja siis seda kindlasti keegi ei taha, nii meie kui ka teie. Ja siis seepärast üks nendest kitsendustest on siis kõrgus. Aga kui see ei ole nii kõrge tegevus, loomakasvatus või juurviljade kasvatus, siis see on kindlasti võimalik.

Küsimus: Kui kõrge on kõrge?

SKPK: 4 m on maksimum. Saan aru, et ka jõulupuude kasvatamist ja selliseid asju on tehtud trasside all. Piirang on 4m.

Arvamus: Vabandust, 1,2 m männiistikud hõõveldati maha tänavu kevadel.

SKPK: Siis see on väga halb praktika, ma ütleks.

Arvamus: See ongi Eleringi praktika.

Arvamus: Me paluksime detailselt tervisekaitse normide ja muude selliste ehitusnormidega, mis puudutavad näiteks loomade või inimeste liini kaugust. See oli juba Nõukogude ajal väga selgelt paigast, et 10 kV liinisest 100 m kaugusel kadus see ohutsoon ära. Elektromagnetismil on mingid kahjulikud mõjud, et mingeid loomakasvatusega seotud hooneid ei lubata sinna panna, aga neid norme me tahaks saada. Ma räägin, mis meil on kavas. Täna me jagame, valmistame ette kirjalikke dokumente, teeme teile homme, tuleme homme teiega kohtumisele. Meil on vähemalt viis, kuus kogukondlikku organisatsiooni, koos Saare Rannarahva seltsiga seitse, katab ka Sõrve ja teeme teile kõikide nende organisatsioonide poolt, üks on siin Ida-Saaremaal, sellised märgukirjad, millele vastamised on siis ette nähtud märgukirjadele ja selgitustaotlustele vastamine seadusele. Tulevad üsna kõvad süüdistused teile märgukirjadest, sellepärast et te ei ole inimesi üldse kaasanud. Kogu see asi on alustatud riikliku eriplaneeringuna ja meie kogukondlik lähenemine on selline, et riik ei saa rahva tahte vastaselt selliseid asju planeerida. See läheb õiguskantslerile välja igal juhul. Oleme jõudnud nii kaugele, et me läheme Euroopa inimõiguste kohtusse ka. Et see, millise käsu alusel te siin toimetate on tegelikult inimõiguste rikkumine. Võtke see endale teadmiseks, saate need kirjad, peate vastama. Oleme nii palju kohtuasju läbi teinud, me enam-vähem teame, mida me teeme. Ja siis on viis-seitse kohalikku organisatsiooni, me oleme vabalt valmis kõikide nende inimeste eest, kes on ühendatud, sedasama kollektiivset meiet kaitsma, et te ei tule ükshaaval rääkima, et ma annan sulle kolm kopikat ja sulle neli kopikat selle eest ja ülekanne on 35 senti, üks ole. Neid normatiive ei ole teie ettekandes mitte kuskil - tervisenormatiive, elusloodusele tekitavaid... pole. Ja teine asi on see, et kui me tahaksime nüüd kollektiivselt toimetada, me tahaksime tõepoolest teiega nende nõusolekute või hindade üle kokkuleppeid teha, siis me pakume teile lihtsalt need organisatsioonid välja, kellega saab seda teha.

MKM: Aitäh, jääme teie kirju ootame.

Küsimus: Kas siia olid kutsutud ainult need, kelle maa on liini all?

MKM: See on avalik arutelu, kõik saavad tulla.

Küsimus: Kuna tegemist on üsna mastaapes projektiga, siis... kui ma jalutamas käin ja ma sinna liini alla satun, siis see puudutab mind ikka ühel või teisel moel, et võib-olla seda siis info jagamist teha sel moel, et on see nõ prioriteet number üks, et kelle maast see üle sõidab. Ja siis prioriteet number kaks on kõik inimesed, kes Saaremaal elavad, sest tahes-tahtmata see mõjutab kõiki inimesi, kes siin elavad, et kuidagi niimoodi seda jaotust teha. Siiamaani pole vastust saanud, et miks siis see 330 kV kaabel peab tulema, et mulle nagu tundub, et sellest 110-st justkui piisab eratarbija jaoks. Saan aru, et tehastele ja asjadele on vaja, aga siis võib-olla, kuna Saaremaa on nõ see koridor, kust see läbi jookseb, et äkki siis tiksuks Saaremaa vallakassasse ka natuke raha sellest. Kuulen kogu aeg, kui vähe seda raha on ja kui vähe saab teha, siis läbi selle, aga kuna see kõiki meid siin mõjutab, siis võib-olla see kompenseeriks siis natuke seda kahju, mis tekib. Ja siis sooviks seda arvutuskäiku küll näha, mis on ka mitu korda läbi käinud, et maakaabel vs õhukaabel ja see hind ja mitte ainult see, et mis on see maksumus, vaid arvestada ka seda, mis kahju siis eluskeskkonnale tekib. Vahest me ikkagi paneme sellele elusloodusele ka hinna külge, et tihti me seda ei tee. Et miks üks ja miks kaks ja konkreetselt ma saan aru küll, et need võimsused tagada, et Saaremaal oleks võimalik ükskõik mil moel elektrit toota ja seda välja müüa. Kas seal on veel midagi, miks kaks kaablit? Kas 110 on vähe, et kui me räägime eratarbijast, et kas 110 jääb meile väheks? Kust see 330 siis see mõttekäik ka sellega seoses, et kui niikuinii läheb Lätti, et siis justkui on ju ring olemas, et miks siis on topeltring siin sees? Et kui, justkui peaks olema elekter tagatud, kui ühelt poolt ära kaob, siis võtame Lätist, nii kaua kui teiselt poolt ära kaob...?

Elering: Vastasin alguses, miks 330, mitte 110. Näitasin, et edasi kaabel läheb Lätti. See ülekandevõimsus Eesti ja Läti vahel, mis praegu planeeritakse, on kuni 1000 MW. Me peame seda energiat, mis me saame Lätist Eestisse kuidagi üle kanda ja siis 110 liinid lihtsalt tehniliselt ei sobi. See võimsus on nii suur, et 110 liin ei lase seda ülesse. See on puhtalt füüsika. Miks siis kaks liini? Sama vastus, et meie põhivõrk on nagu teie selgroog. Kui teie selgroog on katki, siis näpud ka ei funktsioneerid. Aga kui on kaks liini ja üks on katki, siis on hoopis teine ja teie näpud ikkagi funktsioneerivad. Meie mõte on selline, et Saaremaal oleks hea ja tugev võrk. Ja me loome seda võimalust, et Saaremaal võiks tulla elektrit nii mandrilt kui ka teiselt poolt. Tekitab selline ringike, et siis elektrit tuleb siit ja sealt.

SKPK: Me ei saa kahte erinevat riigi süsteemi niiviisi ühendada, et me teeme seda madalamal tasemel, kui see just see kaks 330, mis Viktoria just rääkis, et see on lihtsalt füüsikaliselt võimatu. Ja siis sellisel juhul me ei saa lihtsalt Lätiga ühendada.

Küsimus: Elering, me räägime ringtoitest. Ühest sellisest 330-st, kui see tõesti on hädavajalik, peaks igal juhul piisama. Kui me räägime ringtoitest, miks kaks, sellel ei ole seni küsimusele vastust saanud?

Elering: Just vastasin sellele.

Arvamus: Ma oleksin võib-olla siis palunud, et kas on ka Baltikumi nagu seda laiemat skeemi, mida võib-olla inimesele võiks ka abiks olla, saadaksid...

SKPK: Baltikumi skeemi ei ole...

Arvamus: Ma ei taha siin monoloogi pidada, aga et siin on kõikidele antud voldikud käes ja siin on peal ilusti kirjas, et see tegelikult on Eesti riigiplaneeringuga, eriplaneeringuga lausa ja see ongi sellepärast, et meie siin riigis saaksime hästi hakkama ja elada. See ei ole soomlaste kiusamiseks või vene inimeste ülesõitmiseks või nii, see on et meil riik toimiks ja teatavasti ka desünkroniseerimine oli alles hiljuti, millega siis ongi nüüd tarvis järgmise strateegilise sammuna astuda. Ja me kõik oleme sellest osa. Elekter on kena asi, sellega me kõik nõustume. Ja energia vajadus ajas kasvab. 10 aasta pärast on... ma ei tea, AI kasutamise ja igasuguseid asju siin ka külade tasemel juba kõvasti ja serverid tossavad kuskil, samal ajal kui me postitame Facebookis.

Küsimus: Salme kandist siis ei lähe liin läbi? Lõmalast on plaanitud merekaabel?

SKPK: Just, et see skeem näitabki kohe kõige alguse skeemi kui algatati see planeering. Siis oli mõtlemisel ka nõ see olemasolev 35-ne, mis läheb Sõrve sääرده. Erinevate nii keskkonnaasjaolude kui ka eluhoonete, kõik panime peale ja vaatasime, et siit tegelikult on suhteliselt võimatu missioon ja sellepärast me otsustasime, et me sinna kaugele ei lähe. Variant on siis üks kahest, kas jääb Kotlandi või Lõmala ja siit minna merre.

Küsimus: See on Eesti-Läti vaheline planeering, see on kestnud 2 aastat, menetlemine umbes. Kas need Soome lahes ja mujalgi toimunud kaabliküandmised on sundinud lähteülesannet ümber mõtestama? Sest see kõik on asjata, kui sealt tõmmatakse kaabel läbi ankrutega ja ongi kõik.

MKM: Hetkel nagu vajadust selle lähteülesande muutmiseks olnud ei ole, küll aga tuleb siis planeerimisprotsessis sellele ohutusele suuremat tähelepanu pöörata.

SKPK: Kui me vaatame seda piirkonda versus see, kus on EstLinkid, siis EstLinkid lähevad läbi majandusvööndi. Majandusvööndi läbi võib sõita ükskõik kes, et see on see üks vahekoht. Aga jah, selles mõttes, et see ohutuse küsimus on kindlasti väga oluline küsimus.

Arvamus: Teatud riikidel on sellised väikesed laevakesed, mille küljest lastakse veel väiksem laevakene ja see läheb teeb seal selle töö ära.**Küsimus: Te saite ka meie e-mailid selles protokollis. Ettepanek, kas te oleksite nõus saatma meile, eraisikutele, mitte avalikult kuskile laiali, aga meile, eraisikutele vastuse projektijuhi poolt, siis ma saan aru, teid on tõesti natuke tanki pannud, aga et projektijuhid kirjutaksid meile vastuse, et miks on vaja 2x330 kV?**

MKM: Ma isegi ei ole projektijuht. Ma olen projektijuhi abi, et täna siin. Projektijuht saab kindlasti anda vastuse anda, meil on kontaktandmed olemas.

Küsimus: Kui suure maa-ala võtab enda alla uus rajatav 330 kV alajaam?

Elering: Need alajaamad, mis asuvad ida pool, see suurus on 300x200 m, see on puhvriga koos. Ehk siis sama mõte nagu skeemil, mis oli teie ees, kus on õhuliin ja siis kaitsevöönd pluss siis puhver. Suure tõenäosusega alajaam nii palju ruumi ei võta, aga puhvriga praegu meil on planeeritud 300x200 m. Nii, need alajaamad, mis on Kotlandi ja Lõmala, need on natukene suuremad, 500x400 m ja ka puhvriga. Põhjus on see, et kuskil siin, kas Kotlandis või Lõmalas, see asub alajaama kõrval ka konverter. Ehk siis see on konverteralajaam, see on vajalik selle merekaabli jaoks, sellepärast see alajaama plats on natukene suurem.

Repliik: Võtke teatavaks need, kellele lähedale see monstrum tuleb siia.**Küsimus: Küsimus Eleringile ja ministriumile... on planeeritud meretuulepargid. Loodetakse, et need tulevad. Kus kohta see elekter juhitakse? Kas sinna liini või Kuramaale?**

Elering: Meie, Elering, ei ole tuuleparkide arendaja ega ole tuuleparkide omanik. Eleringi tegevus tuuleparkidega ei ole üldse seotud. Ma ei oska vastata, kuhu tuulepark tahab liituda. Seda peab vastama arendaja.

Küsimus: Ministrium peaks teadma?

MKM: Ei, Majandus- ja Kommunikatsiooniministrium ei oma ülevaadet sellest, kuhu need täpselt hakkavad minema. Selleks on Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, kes neid hoonestuslubasid menetleb ja sellest lähtuvalt ka neid otsuseid teeb, et kuhu need suunatakse. Siis tuleb nende poole pöörduda või siis Kliimaministriumipi poole, kes omab üldse taastuvenergeetika osas ülevaadet.

Küsimus: Aga sellisel juhul kui tuleb meretuulepark, rajatakse veel üks liin tõenäoliselt. Praegu ei ole olemasolevat ollagi. Kas niimoodi?

MKM: Ma ei oska sellele vastata, sest et seni kuni ülesannet ei ole, mul ei ole teile vastust, et kuidas täpselt see ühendamine käib. Tõenäoline on, et seda liini saavad nad kasutada, aga ma ei saa teile nagu pead anda, et seda kasutatakse, sest ma ei tee täna seda, et me ei lahenda seda ülesannet selle planeeringuga.

Küsimus: Mandrile ja Saaremaale tulevad konverteralajaamad või vahelduvvooluga? Mis Muhust läbi läheb?

Eling: Ei, ainult rahvusvahelised kaablid ehk välisühendused. Üle Muhu ei tule konverter.

Ettepanek: Oletame, et ikkagi tuleb õhukaabel. Mäletan, kui sinna Virtsu poole Ristile tuli Soorebane. Kohe silm puhkas vahelduseks. Et kui nad tulevad maa peale, kas on võimalik teha visuaalselt ilusaid kaableid või neid maste? Ja kuna 10x kallim on maa alla panna, siis võib-olla tuleme kuskile keskkoha kohale, teeme siis 5x kallima maa peale? Teiseks, igal pool on mets ja asjad, aga kui tõsta mingi 20 m kõrgemale selle kaabli, saab üle metsa minna?

Eling: Aitäh ettepaneku eest. On olemas täitsa erinevad mastid, sealhulgas ka disainmastid nagu Soorebane näiteks, ehk siis jaa, see on võimalik, aga võib-olla mitte igal pool. Seda on tõesti võimalik hinnata, näiteks kui on mingi elukeskkond, kus inimesed elavad, siis sinna panna mingisugune disainmast. Sõltub ka sellest, millised mastid on turul kättesaadavad.

SKPK: Seda teemat on tegelikult vallavalitsus ka meile kirjutanud, et võiksime kaaluda disainmaste.

Eling: Tõstmine on ka võimalik, aga siin sõltub kui kõrge mets ja mast on. Ehk siis kuskil, ma eeldan, et lihtsalt ei ole füüsiliselt võimalik, sellepärast et mets nii kõrge ja mast ei ole piisavalt kõrge, et see liini oleks üle metsa. Aga teoreetiliselt jah, see on ka võimalik.

Küsimus: Kui see liin tuleb, olgu siis maa all või maa peal, ja maaomanikud saavad oma raha kätte, ja need alajaamad välja ehitatakse ka, et kas siis saarlastel tekib võimalus toota taastuvat energiat piiramatus koguses või tuleb jälle mingi kalkulaator peale? Just väiketootjaid praegu ei saa ühendada võrku, sest piir on ees.

MKM: Piiramatult päris ei saa. Mahul tuleb ikka piir ette. Aga võimekus energiat toota suureneb ja üldse tekib võimalus igasuguseid suuremaid energia tootmisi või energiat vajavaid tootvaid ettevõtteid siis luua. See võimekus suureneb, aga need täpsed numbrid, need on vaja küsida, et vastata.

Küsimus: Nüüd ma hakkan mere vahel alajaama kõrval elama. On kaks saart – Muhu ja Saaremaa. Miks Muhumaal on maakaabel ja meid ei kohelda võrdset?

SKPK: Iga kord, kui läheb üle õhuliiniks maakaabel, siis tuleb teha selline konverter sinna vahele ja see tähendaks seda, et igasse punkti, kus me ülevalt alla käime, tuleb siis niisugune väike alajaama moodi süsteem. Ja selleks, et mitte siis risustada ja mitte teha neid üksikuid kohti hästi palju, kuna see 50 km annab siit välja, maismaalt siis Saaremaani, siis on otsustatud, et selle puhul me ei tee seda.

Küsimus: Küsimus on Muhu väikestes liinides siis?

SKPK: Kui me teeksime Muhu saarele õhuliini, siis sinna tuleks veel kaks alajaama juurde teha ja me ei soovi teha lisaks siia mitut juurde.

MKM: See ei ole otstarbekas maa ja ressursi kasutus.

SKPK: Kui vaatame vana liinikoridori, siis tõesti, siin on kápalised ja teiseks on siin ka pikkuse küsimus. Siin on näha, et ta tuleb mitmest looduskaitsealast läbi, siin on kápalised tõesti, sellesse kohta maakaablit ei saaks.

Küsimus: Kápalised on olulisemad kui inimesed siis?

SKPK: Ei. Ma ei vastanud teile niipidi.

Küsimus: Aga inimesel jääb selline mulje.

SKPK: Ma saan aru sellest ja see lõpuks on see, et ma võin ühtepidi vastata, kui te usute teistpidi, siis ma ei saa seda muuta.

Küsimus: Ega te ütlesite, et on otsustatud, sellepärast ma küsingi, et kas on otsustatud juba, et tuleb õhuliin või on ikkagi arutelu all, et on võimalik teha ka maakaabel? Natuke tuleb mõelda, vaadata, kuidas te räägite, kui te räägite, et on otsustatud, siis on ikkagi nagu juba kusagil keegi otsustanud.

SKPK: Mina räägin sellest, mis mina olen saanud lähteülesandeka ja lähteülesanne on see, et Muhu saarele tuleb maakaabel.

Küsimus: Väga suur soov on teha selgeks, et seesama 1) oleks kõrvutatav, see hind nõ õhus ja maa sees. 2) kui peab olema, siis ta peab olema pigem maa sees. Sai Muhusse pandud, saab ka Saaremaale pandud. Idee poolest on nagu see suund, mida te tegelikult kuulete siin rahvaga, selleks, et tegelikult loodust vähe kurnata.

SKPK: Ühe aspekti ma ikkagi toaksin sellisel juhul välja. Ongi seesama teema, et kui me vaatame seda trassikoridori pikkust, siis iga 50 kilomeetri tagant peab tulema väike alajaam.

Küsimus: Kas tahate teha alalisvoolu või vahelduvvoolu maakaablit?

SKPK: Ikka vahelduvvool.

Küsimus: Palun jagage infot eksperthinnangute kohta – mis seisus need on?

SKPK: Eksperthinnanguid täna veel ei ole alustatud. Sellepärast me olemegi täna siin, et saada alles trassikoridore paika, mille üle eksperthinnanguid tehakse. Ajagraafikuliselt on meil siis praegu nii arvestatud, et 4. märtsiks ootame kirjalikke ettepanekuid, siis me tervikuna vaatame need kõik läbi. Vaatame sellepärast tervikuna, et ei tekiks olukorda, kus üks inimene ütleb ühte asja, naaber näiteks ütleb teist asja ja siis need lähevad omavahel vastuollu. Sellepärast me ootame kõik komplektis ära, vaatame läbi, teeme vajalikud muudatused, kus on see võimalik teha, ja siis lähevad uuringud käiku alles ja uuringud siis kestavad kuni sügiseni.

Küsimus: Lähme natuke ajas tagasi kui tekkis üldse see jutt, et tuleb see suur liin läbi Saaremaa, siis oli põhjuseks meretuulepargid. Kui meretuulepargid on praegu pausile pandud, siis võib-olla ei ole seda praegu teada. Võiks Kliimaministeeriumiga kokku leppida, et tulete koos ja räägite ära, et milleks seda nii võimast liini Saaremaale tarvis on? Kui liin on valmis ehitatud, miks ta niisama seisab? Kas olete kaalunud ka merd mööda viia see ja jätta Saaremaa puutumata? Kas on olnud jutuks?

MKM: Jaa, alustame Kliimaministeeriumiga koostööst. Loomulikult, kui me teeme planeerimisprotsessis otsuseid, mis mõjutavad Kliimaministeeriumi, siis me nendega ka koostööd teeme, aga me oleme korduvalt täna rääkinud sellest, et seda liini ei rajata tuuleparkidele. Kui valitsus otsustas, et tuuleparke rahaliselt ei toetata või lükatakse see edasi, siis see ei mõjutanud selle protsessi käiku. Me oleme täpselt selles samas eesmärgis - varustuskindluse suurendamine, Eesti põhivõrgu tugevdamine, suuremate võimaluse andmine, et rohkem elektrit toota ja tarbida. Need on need eesmärgid. Nende kõrvale jah, me võime ka luua eeldusi selleks, et oleks võimalik taastuvenergeetikat võrku ühendada, see on kindlasti ka oluline, aga see ei kaota ära põhieesmärki. Ja taastuvenergeetika ei ole põhieesmärk. Ta on eelduse loomine taastuvenergeetikale, seesama, see liin. Sellepärast ei olegi meil täna Kliimaministeerium on siin koha peal, sest meil on Elering, kes selle põhivõrgu arendaja on, kelle eesmärgi me üritame läbi planeerimisprotsessi realiseerida ja sellepärast me täna ei ole ka nagu teinud koostööd Kliimaministeeriumiga või nendega suhelnud, sest et see ei ole täna prioriteet, see ei ole vajalik. Selle planeeringu eesmärk on laiendada taastuvenergeetika ja selles osas me teeme koostööd Eleringi ja kõikide erinevate osapooltega.

Elering: Merekaabel... see on see sama, et suurendada Saaremaa varustuskindlust, ehk siis kogu võrgu varustuskindlust.

MKM: Jah, et me valime Eestit tervikuna ja Saaremaale samuti, et sellepärast tuleb ta läbi Saaremaa. Enne planeerimisprotsessi algust või selle taotluse esitamist Eling analüüsis selle läbi ja nagu me varasemalt ka kirjeldasime, siis see analüüs on tehtud ja avalik ja sellega on võimalik tutvuda. Kui vaja, siis me lisame ka oma kodulehele need viited, et te selleni jõuaksite, et miks just läbi Saaremaa, et see on tehtud ja seda on kaalutud ja kuna varustuskindluse suurendamine ka Saaremaal on oluline terve Eesti kontekstis, siis on ta vajalik läbi Saaremaa täna tuua.

Küsimus: Jookseks merest korraks maale ja siis uuesti merre?

Eling: Saaremaa on ka oluline Eesti osa ja me arvame, et saarlastele ka vaja tugevat võrku. Uus võrk annab teisi eeldusi juurde.

MKM: Võrguga ühendamine on loogilisem, kui võrk on keskel ja ta võimaldab sinna neid alajaamu juurde tuua ja neid ühendusi luua.

Küsimus: On mitu korda oli see jutuks, et iga 50 km tagant ja siis tuleb neid mitu tükki juurde teha, aga ma ei tea, siin Saaremaal elades, minu meelest see saar ei ole üle 100 km pikk, siis tegelikult tuleb üks alajaam juurde, kui minna maa seest. Ja siis ka üks küsimus, et miks ei ole kaardil lihtsalt hüpotettilise alternatiivina, et kui kellelgi jätkub pappi on et välja kõhida, alternatiivina maakaablile sobilik trass läbi Saaremaa? Suure tõenäosusega oleks seal piiranguid palju vähem kui on õhukaablil.

SKPK: Alguses kohe ütles Eling, et hetkel on prioriteet õhuliin. See ettepanek on tulnud siin täna, ma pakun, et niisugune 10 korda, me saime selle ilusti protokollitud ja me saame seda kaaluda. Ma ei saa teile täna vastata selle kohta, mida täna veel kaardil ei ole.

Küsimus: Maa-aluse ja maapealse vahe. Siin on mitu korda ka toodud nagu argumendina seda, et seda maapealset saab nii palju kiiremini remontida, et aga minu küsimus on nagu, et kas selline võrdlus on ka võimalik meil esitada või kohe öelda, et kui palju tõenäolisem on see maa-alune kaabel, et saab kahjustada, sest et tegelikult ilmastikuolud, puud, lumi, kõik mõjutavad ju õhus olevat kaablit ilmselt dünaamilisemalt ja aktiivsemalt kui maa-alust kaablit, et kas siis ka endiselt on see parandamise argument nagu nii päevakorras?

Eling: Nii, parandamisega on niimoodi, nagu ma juba ütlesin, et kui te tahate maakaablit parandada, siis seda on vaja üles tõsta. See tähendab, et iga kord, kui vaja midagi parandada, me peame kaevama.

Küsimus: Saan aru, aga kui suur tõenäosus on see, et maakaabluga midagi juhtub, võrreldes õhus oleva kaabluga?

Eling: Protsentuaalselt ma võib-olla ei vasta, aga see tõenäosus on ka olemas, sellepärast et...

Arvamus: Lähiajalugu on näidanud, et õhukaablid on rohkem saanud kahjustada nendel talvistel oludel kui maa sees olevad kaablid. Mingid uuringud näiteks maakaabli ja õhukaabli tasuvustest on tehtud oma hea viis aastat tagasi vist. See viis aastat on väga-väga pikk aeg tehnoloogilises protsessis. See, kuidas te praegu siia tulete, presenteerima, need asjad ei saa head tulemust, kui tegelikult teil ei ole häid argumente, sest see argument kindlasti ei päde. Mina ei ole insener, siin on pädevamaid insenere, kindlasti, aga see, kuidas see 10 korda kallim on, see on ikka paras niisugune demagoogiline üks ja null võrdlus. Ärme sinna rohkem, palun lähe. Nende nõ juba ettepanekute poolt saadud arutlustega - miks on need kaks kaablit, kuidas võiks olla maakaabel kui ta peaks olema, kuidas saab Saaremaa vald kasu, kuidas saab Saaremaa inimene kasu? Mina veelkord ütlen, ma olen väga idealistlik, aga ma tahan raha saada, sest kui see minu maa pealt läbi liigub. Ma ei taha anda seda niisama Elingile, kuigi ta on Eesti riigi oma. Seda kasutavad 40...50% Tallinnas tegelikult. Las tallinlane maksab mulle, ma tahan seda öelda. See ebavõrdsus, millest on siin räägitud, see praegu kantakse siia peale ja seda saate praegu teie tunda. Homme ka, ülehonne ka, see on väga kurb.

SKPK: Siin oli mitu ettepanekut, kuidas seda protsessi võiks üles ehitada, mis vastuseid anda inimestele ja tegelikult me olemegi täna selles seisus, kus me ootamegi neid ettepanekuid, meil ei saa olla ette kõiki vastuseid. Kui me tuleksime ette teile kõikide vastustega, siis me saaksime tagasiside, te olete juba kõik otsustajad, te juba teate meid kõiki, te ei kuula meid, te ei taha ettepanekuid. Täna tegelikult ongi see olukord, kus me tahame neid ettepanekuid, me tahame teada, mis teid huvitab, siis me saame sellega ka tegeleda.

Küsimus: Mis see vahekord on, kui palju toimub katkestusi maa-alusel kaablil võrreldes õhuliiniga?

Eling: Protsentuaalselt ma ei vasta teile praegu, aga see tõenäosus on olemas, et maakaablit kahjustatakse samamoodi nagu õhuliini kahjustatakse. Siin ja seal see võimalus olemas ja me lihtsalt näeme, kui see juhtub maakaabli puhul ja see juhtub õhuliini puhul, õhuliini me saame remontida kiiremini kui maakaablit.

Ettepanek: Iga järgmine minut viitab sellele, et tõesti võib-olla visati kaabel õhku ja mõttega, et vaadata, kuidas maakad reageerivad. Ja tuleb välja, et me reageerime küll. Mul on üks niisugune ettepanek, et tahaks kuidagi ära protokollida selle, et me soovime maakaablit, kui kellelgi midagi selle vastu ei ole. See on nagu eelis. Kui te ütlesite, et teil on eelistatud õhukaabel, siis siit poolt vaadates on eelistatud maakaabel. Võib-olla teid tõesti üllatas, et kui palju numbreid ja tehnilisi vastuseid me nõuame, aga see oli alles algus, ma arvan. Te ütlesite, et võib-olla kaheksa korda kuskil käis läbi, et tahetakse maakaablit. Ma tahaks sinna nagu nulli taha praegu panna, ausalt öelda. Et ma soovin läbi viia sellist hääletust, keegi teist peaks selle läbi viima... et tõstaksid käe üles need, kes ei taha maakaablit. Võtame selle hetke ja protokollime ruumi ära. Tõstame nüüd käed üles need, kes soovivad, et kaabel meie piirkonnas pandaks maa alla... keegi sealt nurgast võiks kiirelt kokku lugeda. Valdav enamus.

SKPK: No enamus jah.

Arvamus: Kui me nüüd tõmbame väiksemaks selle kaardi, et siis me näeme Sindit ja Kilingi-Nõmmet. Jaa, 40 km Sindilt ja 20 km Kilingi-Nõmmelt lõunapiirini. Paluks tõmmata sealt, et kuhu me tahame Läti jõuda siis. Las sealt ehitab lätlane edasi, et meil on vaja teha 20-40 km sealt.

SKPK: Kui te räägite Kilingi-Nõmme alajaamast Läti poole, siis seal on täna olemas 330 ühendus Lätiga.

Arvamus: Saate neljanda liini 20 km ehitusmaksumusega ja on korras. Miks me peame üle Saaremaa tegema Eesti neljandat? Kõige lühem ja odavam variant on Kilingi-Nõmmest. Pange sinna võrdlusesse.

Arvamus: Lõpetuseks tahaks midagi positiivset ka öelda. Et enne käis jutt, et Kliimaministeeriumi noh... mis te naerate siin. Nii tõsine möla. Rahvas itsitab selle üle juba, mingi Kliimaministeerium... lõpetage ära. See rohehullus lõppeb ära. Tõmbame prügikasti. Aga loodame, et kõik läheb hästi ja jama lõppeb ära.

Küsimus: Kas nende maaomanikega, kelle maa seest liin täpselt läbi läheb, kas nendega võetakse eraldi ka veel ühendust?

MKM: Jaa, kindlasti. Kui valiku tegemisele lähemale jõutakse, siis valiku tegemise protsessis, et sealt ka edasi selles projekteerimise etapis. Me valime täna välja puhverala ja seal sees käib projekteerimine, kus siis lõplik maakasutuse vajadus selgub. Ja see on juba pärast planeeringu kehtestamist ka, nii et sellest hetkest, kus ta nagu selguma hakkab, et kelle maatükid mõjutatud saavad, hakkab see suhtlus pihta ja läheb siis edasi, läheb pärast planeeringu kehtestamist ka.

Küsimus: Need kaks loodavat alajaama, mis mõlemasse otsa tulevad, kas need Saaremaa põhivõrguga üldse ühendatakse või mitte? Kas sealt tuleb liinidesse sinna 110 või 35 või ei tule sinna?

SKPK: Täna on vaadatud, et selles piirkonnas, kus on olemasolevaid alajaamasid, on vaadatud neid liine selliselt, et oleks võimalik ka ühendada.

Küsimus: Aga kas ta tuleb? Tähendab, vaadatud, aga... tähendab, seal, kus need suured liinid on, ma saan aru, et 330 otse seal ei ole ju alajaamasid vahel olemas ju. Põhimõtteliselt on ainult kahes otsas, sinna vahele ei tule alajaama? No aga kuidas siis Saaremaa keskaik... sealt vedada?

SKPK: Keskel on olemasolevad 110 liinid. Siit on võimalik samamoodi teha nõ väljavõtted. Kui te küsite, et millistes konkreetsetes olemasolevates alajaamades on ühendused kavandatud, siis täna me ei ole nii kaugele jõudnud, ma ei oska sellele vastata.

Küsimus: Põhimõtteliselt on siis transiit? Te pole nii kaugele jõudnud, aga ühendused tulevad?

SKPK: Ühendused on selles mõttes planeeritud, et võrk on nagu selgroog, nad on kõik erinevad pingeastmed ja üksteisega seotud, 330 on kõige kõrgem, sealt edasi siis jagatakse 110, 35 ja veel madalama peale. Nendes kohtades, kus on võimalik ühendada juba olemasolevad on 110 alajaamad olemas, nendesse tulebki sealt need ühendused, et saaks edasi liikuda selle võrguga. 330 otse mõne elukoha juurde tõesti ei ole võimalik nagu ühendust tõmmata.

Arvamus: Seletan teile ära kaks asja. Ühed on alalisvoolu maakaablid, teine on vahelduvvoolu maakaablid. Ja teil on vahelduvvoolu maakaablid. Kui te tahate panna vahelduvvoolu maa sisse, siis elektriväljad seal mudivad üksteist niimoodi, et need kaabid sulavad lihtsalt mingi aja pärast kokku. Millepärast on meil EstLink ja need asjad alalisvooluga, sellepärast, et vahelduvvoolu nii kaugele lihtsalt vedada ei saa. Miks on vaja siia teha maapealset asja? Sellepärast, et kui nüüd tuulikute projektiga edasi minnakse, siis tulevad maapealsed tuulikud ja neid saab sinna ühendada. Kui meil on siin maakaabel, siis me sinna ühtegi tuulikut, maa peal olevat tuulikut ühendada ei saa. Meil on vaja alajaamasid ja konvertereid. Põhimõtteliselt, kui kogu see projekt läheb siin käima, siis ma arvan, et ainult selle kadu on umbes sama suur, et kui on kogu Saaremaa tarbimine. Nii et palju õnne.

MKM: Tuulikuid ei tule.

Küsimus: Küsimus tuleviku kohta. Ma näen seda esimese sammuna, et riik saab kodanikelt trassi kätte. Niimoodi, ütleme, et seal on kaks 330 liini siis kõrvuti nagu planeeritud. Ja siis hakkab tekkima huvi sinna panna vesiniku trass. Põldu on veel võimalik harida nii, et on õhuliin. Eks, aga kuidas see vesiniku trass tuleks, kas see tuleks maa peale, kas see tuleks maa alla, kui sügavale see tuleks maa alla? Et see huvi tekib teil varem või hiljem, mitte teil, aga teie järeltulijatel.

MKM: Kahjuks tuleb neid küsimusi küsida meie järeltulijatelt.

SKPK: Seda ettepanekut on tegelikult tehtud, et vesiniku trass võiks tulla sellesse samasse ja meie vastus oli, et ei, me ei planeeri seda.

Arvamus: Te ei planeeri seda, aga mina olen kindel, et kui ma annan trassi alla jääva maa juba riigile, siis riik ehitab sinna mida iganes.

Küsimus: Millal on planeeritud järgmine kaasamiskoosolek?

MKM: Homme.

Küsimus: Ja pärast seda? Aasta pärast, poole aasta pärast?

MKM: 2026. aasta esimeses pooles on plaanis uued avalikud arutelud, kus on vastused küsimustele, kus on uuringud valmis, kus on seletuskirjad, kus on kitsendused, mida saab, mida ei saa, millised on need künnised ja seadusepügalad, millest lähtuvalt me otsuseid teeme. See on kõik alles ees.

Küsimus: Millal on näha välja valitud?

SKPK: Samamoodi, järgmise aasta alguses.

MKM: See töö on väga mahukas, meil on 30 erinevat eksperti vähemalt, sinna juurde veel ka siis ministeeriumite ja ametite, erinevate kogukondade esindajad, kellega me koostööd teeme, arvamust küsime, kohalikud omavalitsused. See töö võtab aega ja see ongi ajamahukas ja selleks oligi täna ülikriitiline ja terve see nõ ringkäik, mida me teeme, et see info kätte saada, et me saaksime sellega planeerimisprotsessis arvestada ja seda lahendust kujundada ja kõikidele need vastused kätte saada, et siis järgmise aasta alguses tulla teie juurde plaaniga ja mõtetega, kuhu me jõudnud oleme.